

Vážení pánové!

Jak je vám známo, doba je přechodná...

Vystoupení předsedy vlády gen. Syrového před Stálým výborem po mnichovské konferenci

PETR DVOŘÁČEK, OLGA ŠMEJKALOVÁ

Krátce po připojení Rakouska k nacistickému Německu v březnu 1938 definovali sudeťští Němci pod vedením Konrada Henleina své národnostní požadavky vůči československé vládě. Body tzv. karlovarského programu se následně staly nejen tématem vnitrostátním, ale přerostly i do mezinárodněpolitické roviny.

Květnová krize a vyhlášení mimořádných vojenských opatření měly svůj dopad též na fungování československého parlamentu. Na schůzi předsednictva Poslanecké sněmovny 21. července 1938¹ oznámil její předseda Jan Malypetr, že schůze původně svolaná na 31. května se vzhledem k aktuálnímu politickému dění nebude konat. Jedním z důvodů byl fakt, že Hodžově vládě se kvůli neustále se měnícím požadavkům Henleina nedařilo dokončit příslušné návrhy zákonných norem řešících národnostní status německého obyvatelstva v Československu. Také z toho důvodu se od května 1938 nekonaly plenární schůze Poslanecké sněmovny ani Senátu.

Předsednictva obou sněmoven Národního shromáždění však nadále jednala a na jejich zasedáních silně rezonovala aktuální politická situace. Problematika národnostního statusu

otevřela nutnost úpravy jednacích řádů, aby bylo poslancům a senátorům zastupujícím národnostní menšiny umožněno používat mateřský jazyk nejen v plénu, ale i ve funkci zpravodaje, což do této doby nebylo možné. Jednací řády obou sněmoven totiž považovaly za jednací řeč státní jazyk, tedy jazyk československý.

Dne 12. července 1938 se tak debata o této záležitosti stala hlavním tématem zasedání.² Místopředseda Poslanecké sněmovny Siegfried Taub³ na něm konstatoval: *Pokud nejde o srchovanost státu, můžete jít v reformách velmi daleko, co nejdále možno, a bude to dobré, poněvadž to má veliký význam pro cizinu. Sněmovny musejí jít až ke krajní mezi, ač chápe obtížné postavení většiny. [...] Mezi Němci je nyní 90 % poslanců, kteří neovládají jazyk státu, a mezi zbývajícými 10 % je jen 1 % těch, kdo umí česky tak dobře, že by mohli míti odvahu česky mluvit i parlamentní*

tribuny. Proto musíme jít dále, nežli jste původně chtěli, a připustiti referování pouze v jazyku německém, když referent je Němec a nezná česky.⁴ Konkrétní návrh na úpravu jednacího řádu však vzhledem k časové tísní nebyl vládě předložen.

Prezident Edvard Beneš dne 15. září 1938 ukončil dle odstavce 1 paragrafu 54 ústavní listiny s účinností od 16. září jarní zasedání obou sněmoven Národního shromáždění a podzimní nesvolal. Tím byla aktivována činnost Stálého výboru. Důvodem byla bezesporu snaha využít možností daných ústavou vedoucích k urychlení schvalování kroků vlády ve výjimečné situaci, jež se v důsledku aktuálního politického vývoje spojeného i s nepokoji v pohraničí jevilo nezbytným.

Stálý výbor se poprvé sešel dne 19. září,⁵ aby projednal a schválil vládní nařízení ze 17. září 1938, kte-

1 Archiv Poslanecké sněmovny (dále jen APS), f. Národní shromáždění ČSR – Poslanecké sněmovna – IV. volební období 1935–1938, nezpracováno, Schůze Předsednictva Poslanecké sněmovny z 21. 6. 1938.

2 Tamtéž, Společná schůze Předsednictev obou sněmoven Národního shromáždění z 12. 7. 1938.

3 Siegfried Taub (1876–1946) byl československý politik židovského původu německé národnosti. V letech 1920–1939 byl poslancem Národního shromáždění ČSR za Německou sociálně demokratickou stranu dělnickou.

4 APS, f. Národní shromáždění ČSR – Poslanecké sněmovna – IV. volební období 1935–1938, nezpracováno, Společná schůze Předsednictev obou sněmoven Národního shromáždění z 12. 7. 1938.

5 APS, f. Stálý výbor, inv. j. 47, Schůze Stálého výboru z 19. 9. 1938 dopoledne.

Demonstrace před budovou Poslanecké sněmovny 22. září 1938

Foto: APS

Stálý výbor

Ústavní listina republiky Československé z 29. února 1920 zavedla instituci tzv. Stálého výboru, jenž měl zajišťovat parlamentní dozor nad vládou a výkonnou mocí v době, kdy nezasedalo Národní shromáždění. Tento výbor měl 24 členů, 16 z nich bylo voleno z řad poslanců a 8 z řad senátorů. Funkční období řádných členů výboru a jejich náhradníků bylo jeden rok. Předsednické křeslo a místo druhého místopředsedy náležely členům Poslanecké sněmovny, prvním místopředsedou byl volen vždy člen Senátu. Podle paragrafu 54 ústavní listiny spadalo do kompetence výboru rozhodnutí v případech neodkladných záležitostí v době po uplynutí volebního období sněmoven (před svoláním 1. zasedání nově zvoleného Národního shromáždění), rozpuštění některé ze sněmoven či odročení nebo ukončení zasedání parlamentu.

Členové Stálého výboru (stav dle schůze výboru ze dne 17. prosince 1937)

Předseda: Jan Malypetr (RSZML)
 Místopředsedové: František Soukup (ČSDSD), Františka Zemínová (ČSNS)
 Zapisovatelé: Mořic Hruban (ČSL), František Ostrý (Ž), Siegfried Taub (DSD)

Členové za Poslaneckou sněmovnu:

Rudolf Beran (RSZML), náhradník Jan Dubický (RSZML)
 Jan Malypetr (RSZML), náhradník Ján Petrovič (RSZML)
 František Mašata (RSZML), náhradník Felix Luschka (DCHS/SdP)
 Antonín Hampl (ČSDSD), náhradník Alfred Meissner (ČSDSD)
 Antonín Remeš (ČSDSD), náhradník Rudolf Chalupa (ČSDSD)
 Františka Zemínová (ČSNS), náhradník Ferdinand Richter (ČSNS)
 Josef Patejdl (ČSNS), náhradník Bedřich Bezděk (ČSL)
 Josef Dolanský (ČSL), náhradník Václav Knotek (ČSL)
 František Ostrý (Ž), náhradník Emanuel Kejmar (Ž)
 Siegfried Taub (DSD), náhradník Wolfgang Zierhut (LW)
 Karl Herman Frank (SdP), náhradník Friedrich Zippelius (SdP)
 Gustav Peters (SdP), náhradník Ernst Kundt (SdP)
 Géza Szüllö (SMS), náhradník Rudolf Sandner (SdP)
 Klement Gottwald (KSČ), náhradník Bruno Köhler (KSČ)
 Jozef Tiso (HSLŠ), náhradník Martin Sokol (HSLŠ)
 Rudolf Gajda (NOF), náhradník František Schwarz (Lig.)

Členové za Senát:

Václav Donát (RSZML), náhradník Ján Botto (RSZML)
 František Soukup (ČSDSD), náhradník František Modráček (ČSDSD)
 Antonín Klouda (ČSNS), náhradník Rudolf Pánek (ČSNS)
 Mořic Hruban (ČSL), náhradník Josef Karas (ČSL)
 Josef Thoř (Ž), náhradník Josef Reyzl (DSD)
 Josef Buday (HSLŠ), náhradník Josef Matoušek (NSj)
 Bohumír Šmeral (KSČ), náhradník Karl Kreibich (KSČ)
 Ludwig Frank (SdP), náhradník Gottfried Krczal (SdP)

Seznam zkratk:

ČSDSD – Československá sociálně demokratická strana dělnická,
 ČSL – Československá strana lidová, ČSNS – Československá strana
 národně socialistická, DCHS – Německá křesťansko-sociální strana
 lidová, DSD – Německá sociálně demokratická strana dělnická,
 HSLŠ – Hlinkova slovenská ľudová strana, KSČ – Komunistická
 strana Československa, Lig. – Liga proti vázaným kandidátním
 listinám, LW – Svaz německých zemědělců, NOF – Národní obec
 fašistická, NSj – Národní sjednocení, RSZML – Republikánská stra-
 na zemědělského a maloroľnického ľudu, SdP – Sudetoněmecká
 strana, SMS – Sjednocená maďarská strana, Ž – Československá
 živnostensko-obchodnická strana středostavovská

Předseda vlády gen. Jan Syrový (uprostřed) a druhá místopředsedkyně Stálého výboru Františka Zemínová

Foto: APS

rým bylo fakticky vyhlášeno stanné právo na celém území státu.⁶ Neúčast poslanců a senátorů za Sudetoněmeckou stranu pak byla jen logickým vyústěním situace. Na jednání se dostavil předseda vlády Milan Hodža, který se vyjádřil k postoji vlády k závěrům britsko-francouzského jednání o osudu československého pohraničí: *Vážení výbore! Výsledky porad zástupců vlády britské a francouzské jsou již předmětem diplomatického jednání. Obsah jednání tohoto bude sdělen, jakmile bude přesně formulován. Vláda československá věnuje se otázce této se vši vážností, jež plyne z nynější situace. Jak jsem*

*včera prohlásil, všichni vládní a ústavní činitelé jsou v názoru na situaci jednotni a zachovají tuto jednotnost za všech okolností. Vzhledem k souhlasu tohoto výboru Národního shromáždění, představujícího všechn náš lid, prohlašuje vláda se zadostiučněním, že bude konati vše, aby nebyly poškozeny životní zájmy národa a státu.*⁷

Další schůze výboru byla svolána na 22. září v 11 hodin, ale byla ihned přerušena z důvodu demise vlády. Ve stejném okamžiku se před budovou Poslanecké sněmovny konala demonstrace na podporu státu zakončená přísahou věrnosti republice a zpěvem československé hymny. Stalo se tak

pouhý den před tím, než bylo vládou na nátlak Velké Británie a Francie přijato ultimátum požadující odstoupení okresů s více než 50 % německých obyvatel Říši.

Před zahájením mnichovské konference se Stálý výbor sešel jen 26. září 1938. Dopolední schůze se zúčastnil nově jmenovaný předseda vlády generál Jan Syrový a byli představeni její členové. O přijetí mnichovského diktátu měl dle platné ústavy rozhodnout parlament, ten však zůstal mimo politické dění. Ministerský předseda zavítal na schůzi Stálého výboru až 10. října 1938, kde se vyjádřil k událostem posledních dnů.

6 Vládní nařízení č. 177/1938 Sb. z. a n. ze 17. 9. 1938, kterým se činí mimořádná opatření pro obvod celého státu.

7 APS, f. Stálý výbor, inv. j. 48, Schůze Stálého výboru z 19. 9. 1938 odpoledne.

Předseda vlády arm. gen.
Syrový:

Vážení pánové!

Jak je vám známo, doba je přechodná, nemůžeme tedy prozatím stanovit žádný přesný program, poněvadž máme ještě spoustu práce s tím, co souvisí s úpravou a stanovením hranic, a spoustu různých a různých věcí, které denně přicházejí, takže vám nebudu moci říci nic jiného než to, jak si představujeme v hrubých rysech přípravné práce pro úkoly, které nás čekají.

Evropská krise, jež vyvrcholila kolem německého problému v Československu, znamená v podstatě revoluční obrat ve vývoji, založeném na versailleském míru. Jde o jeho úplnou revisi, když byl již částečně před tím změněn. Revisi tu provádějí čtyři velmoci, aby přešly válce a zachovaly mír. Provádějí ji diktátem, jenž se uplatňuje, bohužel, až dosud výlučně jen proti nám. Jakmile došlo k dohodě čtyř velmocí v Mnichově a my zůstali zcela osamoceni, nemohli jsme po zralé vojenské úvaze učiniti nic jiného, než se diktátu podrobiti. Byla to jediná cesta, jak ušetřiti národ a stát nedozírných katastrof a případného zničení.

Zaplatili jsme a platíme krutými oběťmi za mír Evropy. Jsme si však vědomi, že tím zároveň vykupujeme budoucnost národa při nepodlomné jeho životní síle. Je pochopitelné, že obecně revoluční ráz rozhodnutí mezinárodních má odraz v našem životě vnitřním. Staví nás před mimořádné zjevy a úkoly, které nemůžeme řešiti normálními metodami. Rychlý spád událostí vnucuje nám povinnost okamžitě jednati tak, jak to s hlediska rozhodujícího životního zájmu státu a národa je nutno. Vláda, zatížená touto odpovědností, rozhoduje však a bude vždy rozhodovat v duchu ústavy Československé republiky.

Stálý výb. 10.10.38.

Schum Kol.

1/6

6

Předseda vlády arm. gen. S y r o v ý : Vážení pánové !

Jak je vám známo, doba je přechodná, nemůžeme tedy prozatím stanovit žádný přesný program, poněvadž máme ještě spoustu práce s tím, co souvisí s úpravou a stanovením hranic, a spoustu různých a různých věcí, které denně přicházejí, takže vám nebudu moci říci nic jiného než to, jak si představujeme v hrubých rysech přípravné práce pro úkoly, které nás očekávají.

Evropská krise, jež vyvrcholila kolem německého problému v Československu, znamená v podstatě revoluční obrat ve vývoji, založeném na versailleském míru. Jde o jeho úplnou revisi, když byl již částečně před tím změněn. Revisi tu provádějí čtyři velmoci, aby přešly válce a zachovaly mír. Provádějí ji diktátem, jenž se uplatňuje, bohužel, až dosud výlučně jen proti nám. Jakmile došlo k dohodě čtyř velmocí v Mnichově a my zůstali zcela osamoceni, nemohli jsme po zralé vojenské úvaze učiniti nic jiného, než se diktátu podrobiti. Byla to jediná cesta, jak ušetřiti národ a stát nedozírných katastrof a případného zničení.

Zaplatili jsme a platíme krutými oběťmi za mír Evropy. Jsme si však vědomi, že tím zároveň vykupujeme budoucnost národa při nepodlomné jeho životní síle. Je pochopitelné, že obecně revoluční ráz rozhodnutí mezinárodních má odraz v našem životě vnitřním. Staví nás před mimořádné zjevy a úkoly, které nemůžeme řešiti normálními metodami. ^{Rychlý} spád událostí vnucuje nám povinnost okamžitě jednati tak, jak to s hlediska rozhodujícího životního zájmu státu a národa je nutno. Vláda, zatížená touto odpovědností, rozhoduje však a bude vždy rozhodovat v duchu ústavy Československé republiky. Je pochopitelné, že v dobách překotného vývoje nebudeme moci vždy zachovávat předpis formálního rázu.

Vláda je si plně vědoma, že jde o stav přechodný, který potrvá pouze tak dlouho, pokud budou trvat mimořádné jeho pří-

~~...~~

Přepis těsnopisného záznamu schůze Stálého výboru z 10. 10. 1938

Foto: APS

Je pochopitelné, že v dobách překotného vývoje nebudeme moci vždy zachovávat předpisy formálního rázu.

Vláda je si plně vědoma, že jde o stav přechodný, který potrvá pouze tak dlouho, pokud budou trvat mimořádné jeho příčiny. Tento přechodný stav bude ukončen novou textací našich ústavních předpisů. Jednotná státní vůle Čechů, Slováků a Karpatorusů bude se napříště uplatňovat a projevovat v území změněném a v poměrech základně jiných, jak pokud jde o vnitřní složení státu, tak i dokud jde o mezinárodní jeho vztahy.

Prvním a nejnáléhavějším úkolem vlády jest upevniti stát v nových územních poměrech a opřítí zápas o definitivní určení nových jeho hranic, o naprostou a nerozbornou jednotu všeho lidu. Proto považuje vláda za nejdůležitější svůj úkol vyřešiti definitivně poměr mezi Čechy a Slováky a upravití trvale soužití Podkarpatské Rusi s Československou republikou v duchu a ve smyslu převzatých závazků a na základě rovnosti, o které jsem hovořil ve vládním prohlášení. Přivítali jsme proto s uspokojením konečnou dohodu slovenských politických činitelů, uskutečněnou včerejšího dne v Žilině, kterou je vláda pevně odhodlána v celém rozsahu uskutečniti, jakmile to bude technicky možno. O tuto vnitřní politickou konsolidaci státu bude vláda usilovat všemi prostředky u vědomí, že tím plní také vůli všech odpovědných politických činitelů, kteří v nejtěžších dnech krise prokázali, že dovedou zájmy vlastních skupin podrobiti trvalým zájmům národním a státním. Toho bude zapotřebí nejen v nejtěžších dnech krise, nýbrž i na dlouhou dobu budoucích let. Vnucená úprava hranic ukazuje na prvý pohled, že stojíme před nečekanými změnami také ve složení našeho hospodářství. Musíme počítati s poruchami v některých odvětvích, které ovšem ani co do rozsahu, ani co do intenzity a trvání nemůžeme dnes ještě odhadnouti.

Abychom neroznmnožovali ztráty, plynoucí pro nás z velmocenského diktátu, o ztráty další, musíme nyní semknouti v jednotné úsilí práci paží a mozků všech lidí dobré vůle, abychom rychle překonali hospodářské rány, které nám byly zasazeny, a vytvořili přechod k novému rozvoji hospodářského života na základně, bohužel, zúženě.

Musíme soustavně budovati všechny hospodářské i produktivní síly v Československu. Je třeba energicky a bez váhání vypořádati se s největším nebezpečím, které by nám hrozilo, tj. s nezaměstnaností. Dáme-li lidu práci a chléb, položíme tím také pevný základ i klidnému vnitřnímu politickému vývoji státu. Proto budeme především organisovati práci. Máme mnoho průmyslových odvětví nedotčených. Jiná zůstanou nám zachována jen z části a konečně třetí budeme pravděpodobně nuceni nově tvořit. Při tom musíme postupovat tak, abychom se vyhnuli chybám, za které jsme v minulosti těžce platili, tj. nadměrnému budování kapacity v některých výrobních odvětvích nad možnosti odbytové. Zakládací ruch nemůžeme proto ponechatí úplné libovůli. Bude zapotřebí usměrniti jej tak, aby vyhovoval základním zájmům státu. Jinak ovšem jsme si vědomi toho, že musíme všemi prostředky podporovat soukromou podnikavost. Jsme si vědomi, že hlavní z našich povinností je úspornost při hospodaření kapitálovými prostředky. Musíme jí používatí pro budování jen takových průmyslových a veřejných investic, které jsou a budou pro hospodářský celek naprosto nutné. I když jsme dnes zavaleni úkoly, které souvisí s delimitací hranic a se všemi četnými hospodářskými otázkami s ní bezprostředně spojenými, nesmíme ani na okamžik přestatí myslit na promyšlený program hospodářské obnovy státu. Tak jako všude jinde půjde i zde o to, abychom organisovali soustavnou spolupráci všech interesovaných činitelů, ať úředních nebo neúředních. Nikdy, ani v hospodářství, není dnes doba pro neplodné naříkání.

Prvním zjevným krokem do tak těžce vykoupeného míru je demobilisace. Bude prováděna postupně tak, aby občané, kteří se vracejí ze služby vojenské, mohli býti hladce včleněni do hospodářského života. Okamžitě byly přeloženy do poměru mimo činnou službu dva ročníky zálohy, další demobilisace bude prováděna podle potřeb vojenské správy a s patřičným zřetelem na potřeby hospodářského života. Pokud se týče demobilisace dvou ročníků, je třeba tomu rozuměti tak, že to bude hodnota dvou ročníků, poněvadž se to lineárně prováděti nedá, a musíme to prováděti postupně podle útvarů, takže definice dvou ročníků není lineární, jak se to všeobecně vykládá.

Zahraničně politická činnost vlády bude se nyní vyčerpávat hlavně jednáním s vládou německou, polskou a maďarskou o otázkách spojených s úpravou hranic vůči těmto státům a s tvorbou základů pro příští styk s nimi.

Prosím, vážení pánové, abyste si všichni uvědomili, že jsme vstoupili do období těžkého zápasu o novou rovnováhu politickou, sociální, hospodářskou a že jí dosáhneme tím dříve, čím jasněji si budeme vědomí obětí, které musíme všichni bez rozdílu přinést, a čím hlubší bude soudržnost všech složek občanstva.

To by bylo, pane předsedo, co jsem chtěl říci.